

کتاب‌سنجی

پایه هفتم از نگاه
دبیران هنر

اشاره

تدوین و تألیف کتاب‌های هنر در پایه‌های هفتم و هشتم و نهم حرکت مهمی را در حوزه آموزش هنر رقم زد. با توجه به اینکه سه دهه از عمر کتاب‌های قبلی می‌گذشت، این حرکت تازه پاسخی ارزنده به انتظار دبیران هنر بود. تأثیر دیگری که تدوین این کتاب‌ها به جای گذاشته، برانگیختن حساسیت دبیران هنر و بالا بردن قدرت نقد و تحلیل آنان در مواجهه با این کتاب‌هاست. به عبارتی، واکاوی مداوم دبیران و ارائه نظرات کارشناسی نشان می‌دهد که انتظار زیباشناختی همکاران هنر ارتقا یافته و آن‌ها در صحنه کلاس جزئیات و کلیات کتاب را در آزمون زیباشناختی و اثرگذاری محک می‌زنند. بنابراین، توجه دبیران هنر به نقد هنری از برکات تدوین کتاب‌های جدیدالتألیف است. به همین سان، بررسی درس هنر به عنوان واحد درسی این ویژگی را ارتقا داده است؛ به گونه‌ای که نقدها و دل‌نوشته‌های واقعی مانند آینه‌ای است که پیش روی کتاب‌ها گرفته می‌شود و برای مؤلفان و تدوین‌کنندگان کتاب‌ها به کار می‌آید. در نوشتاری که پیش‌رو دارید چهار یادداشت در مورد کتاب هنر پایه هفتم درج شده که انعکاس تدریس این کتاب توسط همکاران است. به طور حتم رشد هنر در راستای بهبود کیفی کتاب‌ها و بالا بردن توان نقد و تحلیل معلمان هنر از این موارد استقبال می‌کند.

رشد آموزش هنر

نگاهی به کتاب فرهنگ و هنر پایه هفتم

مهرخ سطوت

دبیر هنر شهر تهران

به این معنی که فراگیرندگان سعی می‌کنند نکات خوش‌نویسی را در دیگر نوشته‌های خود رعایت کنند. تعداد جلسات درس هنر پس از کسر تعطیلی‌های احتمالی و تقویمی و اوقات امتحانات میان‌ترم و پایان ترم اول! نسبت به تعداد فصل‌ها و بخش‌های کتاب بسیار بسیار اندک است. بیشتر درس‌ها پس از نکات نظری (تئوریک) نیازمند فعالیت عملی در کلاس‌اند که تدریس فصول متعدد و متنوع کتاب در این تعداد جلسه نمی‌گنجد و باز هر دبیر باید در انتخاب فصول مورد تدریس اعمال سلیقه کند.

بعضی از سرفصل‌ها مانند عکاسی، هنرهای آوایی، گلیم‌بافی و سفالگری اگر به قصد آموزش مؤثر است، پس باید برای دبیر مربوط به دوره‌های آموزشی مناسب گذاشته شود نه دوره‌های فشرده. در بخش طراحی

قسمت‌های بسیار جذاب و پرخلافتی

را شاهد هستیم که نگاه فراگیرندگان

را کنجکاوانه به دنبال کاربردی شدن

آنچه در اختیار دارند و به‌طور روزمره

از کنار آن گذر می‌کنند، می‌کشاند و

آن‌ها را وادار می‌کند تا با ابزار دم‌دستی

که تاکنون شاید به آن بی‌توجه بوده‌اند،

ذهنیت خود را به عینیت درآورند.

اما کاش بخشی را نیز در این قسمت

قرار داده بود تا با ابزار، عینیت‌ها را

هم به تصویر بکشند؛ چون لازم است.

متأسفانه تمرین‌هایی در کتاب آمده‌اند

که تکراری هستند؛ مثلاً تمرین ۳ در

صفحه ۵ و نیز تمرین ۱ در صفحه ۲۳

کاملاً یکی هستند.

در مقوله چاپ کتاب این نکته به‌نظر

بنده می‌رسد که شماره صفحات بسیار ناخواناست و

در بعضی صفحات نیز توضیح عکس نسبت به زمینه

کاغذ رنگ مناسبی ندارد؛ مثل نوشته صفحه ۶۰ که در

توضیح تصویر آمده است.

هنوز در خاطر هست که کتاب‌های سه پایه دوره راهنمایی چگونه بود و در هنگام تدریس مخصوصاً در پایه‌های دوم و سوم با وقت کمی که در اختیار داشتیم، با چه مشکلاتی روبه‌رو می‌شدیم. حال که پس از آن همه تقاضا برای تعویض کتاب‌ها و تجدید تألیف و محتوا، آرزوها به ثمر نشسته، ای کاش مجبور نبودیم دوباره و دوباره به انتقاد قلم بفرساییم و هرکدام از ما در کلاس به سلیقه و به فراخور اطلاع و تخصص خود یا متأسفانه توان جسمی و عاطفی، کلاس را به اتمام برسانیم.

اینکه پس از سال‌ها کتابی به دست ما رسیده که در بردارنده رشته‌های مختلف هنری است - و بسیاری از آن‌ها ریشه در آداب و فرهنگ شاید در دست فراموشی دارد - واقعاً ارزشمند است. البته جزئیاتی وجود دارد که مورد انتقاد است اما نباید کل این قضیه را که بعد از قریب ۳۰ سال، کتاب قدیمی و منسوخ هنر تغییر می‌کند، نادیده گرفت.

این تنوع رشته‌های هنری باعث می‌شود دانش‌آموزان از این راه علائق و استعدادها و توانایی‌های خود را بشناسند و در راه شکوفایی آن‌ها گام بردارند و ان‌شاءالله این روند به احیای رشته‌های بومی و سنتی بینجامد. نمی‌دانم بگویم خوشبختانه یا متأسفانه، امسال که اولین سال تدریس پایه نهم بود، نیمی از دانش‌آموزان بنده علاقه‌مند به ادامه تحصیل در فنی‌حرفه‌ای شدند و طبق روال معمول بیشتر خانواده‌ها با این انتخاب مخالفاند و داستان ادامه دارد.

در این دو سالی که بنده به تدریس پایه هفتم پرداخته‌ام، این نکات به نظرم می‌رسد که به عرض می‌رسانم: در بخش خوش‌نویسی باید آموزش از مفردات شروع شود؛ دانش‌آموزی که هیچ مقدمه و زمینه‌ای از خط ندارد و در دوره ابتدایی آموزشی ندیده است، چگونه می‌تواند این همه حرف و اتصال را در یک سرمشق و در یک جلسه فرا بگیرد. اگر هم بخواهیم هر سرمشق را در ۲ یا ۳ جلسه تدریس کنیم که قطعاً زمان کم خواهیم آورد. بنابراین، اینجا نیز بنده پس از تعیین سطح دانش‌آموزان در این بخش، طبق سنوات قبل، اولویت را به آموزش خط تحریری می‌دهم که تا به حال نتیجه‌بخش بوده و گاهی بازخورد مناسبی نیز از طرف دبیران دیگر رشته‌ها مشاهده می‌کنم؛

نقد و بررسی کتاب فرهنگ و هنر سال هفتم درس دوم فصل نقاشی با عنوان

نقش گل‌ها

علی محمدی

دبیر هنر ورامین

پدیده دیگری را پیدا می‌کند؟ آموزش نقاشی از گل دارای مراحل خاصی است که اولین قدم آن، طراحی درست از یک گل است که باید آموزش داده شود. سپس، معرفی موادی است که دانش‌آموز بتواند به وسیله آن‌ها گل طراحی شده را رنگ‌آمیزی کند و نحوه کار با در دسترس‌ترین آن‌ها - که مداد رنگی است - لاقلاً باید به اختصار آموزش داده شود یا چند نمونه گل نقاشی شده با مداد رنگی، در کتاب آمده باشد تا معلم بتواند با کمک گرفتن از این وسیله کمک‌آموزشی، که در اختیار همه دانش‌آموزان است، آن آموزش مختصر را با شرح و تفصیل، کامل کند، اما وقتی کتاب تنها به قرار دادن چند عکس کم‌کیفیت بسنده می‌کند، تمام بار آموزش بر دوش معلم قرار می‌گیرد؛ چرا که در فصل نقاشی خود دانش‌آموز هم توقع دارد نقاشی یاد بگیرد. در همین درس، کمی جلوتر که می‌رویم می‌بینیم هنوز کار نقاشی از گل‌های طبیعی به پایان نرسیده است، بحث نقش گل‌ها در آثار هنری سنتی ایرانی مانند نقوش گل در قالی‌بافی، نگارگری، خاتم‌کاری و... باز می‌شود و مجدداً از دانش‌آموز می‌خواهد که به آن‌ها توجه کند؛ بدون آنکه هدف مؤلف از این جلب توجه مشخص باشد. چرا که طراحی و نقاشی گل در هر یک از هنرهای سنتی ایران قوانین و سبک خاص خود را دارد.

در پایان درس، در قسمت «تجربه‌های بیشتر» به جای آنکه در حیطه نقاشی - که فصل مربوط به آن است - به دانش‌آموز تکالیفی بدهد به طوری که بتواند با مواد مربوط به نقاشی تجربه‌های جدیدی در زمینه به وجود آوردن گل‌های مختلف داشته باشد، به ناگاه از این مبحث بیرون می‌رود و به کولاژ و کاردستی می‌رسد که کاملاً با نقاشی گل بی‌ارتباط است. این اشکالات نه‌تنها در این درس بلکه در فصول طراحی و نقاشی نیز وجود دارد.

در فصلی که از آن با عنوان نقاشی یاد شده، یکی از درس‌ها «نقش گل‌ها» است. طبیعتاً در فصل نقاشی باید از دانش‌آموز انتظار داشت که در پایان درس بتواند یک گل را نقاشی کند. در حالی که در هدف‌های رفتاری ابتدای این درس، جز افعال «توجه کنید» و «بیان کنید» و «نام ببرید» که بیشتر هدف‌های رفتاری درس علوم تجربی را تداعی می‌کنند، فعل دیگری

- که مناسب فصل نقاشی باشد - به چشم نمی‌خورد. بعد از آن، تعداد زیادی تصویر گل که توسط دوربین عکاسی گرفته شده و به نظر می‌رسد در همان چاپ اول هم وضوح چاپی خوبی نداشته، قرار داده شده و از دانش‌آموزان خواسته شده است که به آن‌ها توجه کنند. سپس در قسمت «نقاشی کنید» آمده است که از گل‌ها در رنگ و اندازه دلخواه نقاشی کنید؛ یعنی آموزش نقاشی از گل به پایان رسید. آیا واقعاً با دیدن تعدادی عکس، دانش‌آموز توانایی نقاشی از گل یا هر

نقد و بررسی کتاب درسی فرهنگ و هنر پایه هفتم

مسعود سبحانی

دبیر هنر شهر تهران

به یاد داریم که تدریس کتاب‌های درسی هنر، که برای دوره سه ساله راهنمایی سابق تألیف شده بود، چه مشکلاتی داشت. با احترام و ادب به محضر استادان فرهیخته‌ای که قریب به سه دهه پیش این کتاب‌ها را برای دانش‌آموزان آن روزها تألیف نمودند، بارها به دبیران هنر ثابت شده بود که کتاب‌های مذکور به دلیل فرسودگی متن و البته مواردی دیگر، به هیچ روی پاسخ‌گوی نیازهای دانش‌آموزان نسل امروز نیستند.

آنچه برنامه درسی ملی در راستای اجرای سند تحول آموزش و پرورش برای درس هنر به ارمغان آورده، نگاهی گسترده و جامع به دامنه هنرهای کشورمان است. ثمره‌های دیگر این برنامه، خلاقیت‌پروری، توجه به طبیعت، پرورش روحیه هنردوستی و همچنین آشنایی با هویت ایرانی-اسلامی برای دانش‌آموزان عزیز است.

نباید از نظر دور داشت که هر تغییر و تحولی ممکن است در ابتدا و به‌ویژه در گام‌های نخستین اجرا با مشکلات و ناهماهنگی‌هایی روبه‌رو شود اما بی‌تردید، نقد منصفانه و تصحیح مسیر می‌تواند نتایج درخشان‌تری برای سال‌های آینده داشته باشد.

با نگاهی اجمالی به عناوین بخش‌ها، فصل‌ها و درس‌ها و محتوای هر درس، نکات زیر قابل توجه است: اضافه شدن رشته‌های هنری «هنرهای سنتی»، «هنرهای موسیقی» و «هنرهای نمایشی» به محتوای آموزشی کتاب، کاملاً مفید و ضروری می‌نماید، اما با توجه به اینکه برنامه رشته‌های تخصصی تربیت‌معلم هنر در دوره‌های کاردانی و کارشناسی منحصر به «هنرهای تجسمی» است، بیشتر دبیران هنر در رشته‌های هنری مذکور تخصص کافی برای تدریس ندارند. بنابراین، اجرای دوره‌های آموزشی ضمن خدمت برای آموزش نحوه تدریس و ارزشیابی این بخش‌ها از کتاب ضروری است. در برنامه آموزشی کتاب عنوان شده است که در برخی بخش‌ها مانند «هنرهای تجسمی» آموزش برخی فصول اجباری است (مانند طراحی)، اما دانش‌آموزان می‌توانند با توجه به علائق و توانایی‌های خود، بین ۲ فصل، یکی را انتخاب نمایند (مانند فصل‌های نقاشی و عکاسی). با توجه به تعداد دانش‌آموزان در کلاس‌ها و امکانات موجود در مدارس و نیز انتخاب‌های متفاوتی که دانش‌آموزان دارند، شیوه تدریس این فصل‌ها

مشخص نشده است که باعث سردرگمی دبیران می‌شود. همچنین، انجام دادن تمرین‌های عملی برخی از بخش‌های کتاب (مانند بخش هنرهای سنتی، فصل سفالگری) به وسایل و مواد خاصی نیاز دارد و چنین وسایلی در اغلب مدارس کشور موجود نیست و بنابراین، انجام تمرین‌های این بخش‌ها امکان‌پذیر نخواهد بود. در بخش خوش‌نویسی، نکات مثبتی مانند آموزش برخی اصطلاحات در خوش‌نویسی، معرفی خطوط مهم و تاریخچه آن‌ها، توجه به تمرین خوش‌نویسی تحریری در کنار خوش‌نویسی اصلی و... به چشم می‌خورد. در مقابل، دادن سرمشق‌های نستعلیق برای انجام تمرین‌ها بدون معرفی این خط از جمله نکات منفی این بخش است. در فصل‌های اول (طراحی) و دوم (نقاشی) از بخش «هنرهای تجسمی» بیشتر به اصول و مبانی هنرهای تجسمی پرداخته شده است که تطابق چندانی با عناوین فصل‌ها ندارد. نحوه ارزشیابی پایانی درس هم مشخص نشده است که باعث اعمال سلیقه و عدم هماهنگی در بین دبیران و مدارس مختلف برای ارزشیابی درس می‌شود.

این فصل از چهار درس با عناوین مشاهده، تنوع طرح‌ها، الفبای تصویری و نظم تشکیل شده که قسمت مشاهده پر از عکس‌هایی است که بیشتر درس تاریخ را برای دانش‌آموز تداعی می‌کند. در این درس، از دانش‌آموز خواسته شده که به طرح‌ها و اشیاء اطراف خود توجه کند و بدون کوچک‌ترین توضیحی، دربارهٔ اصول اولیهٔ طراحی، از دانش‌آموز می‌خواهد تا وسایل اطراف خود را طراحی کند.

در درس دوم که تنوع طرح‌هاست، مجدداً چندین عکس دیده می‌شود که کاملاً کودکانه‌اند و در کنار آن‌ها توضیحاتی کودکانه‌تر دربارهٔ ویژگی گل‌ها آمده است؛ گویا نویسندهٔ کتاب، دانش‌آموز سال هفتم را کودکی هفت یا هشت ساله تصور کرده است و توضیحات به هیچ‌وجه با سن دانش‌آموز تطابق ندارد. به‌علاوه، دوباره بدون هیچ‌گونه آموزش یا نمونهٔ طراحی از دانش‌آموز خواسته شده است که از انواع گل‌ها طراحی کند.

در درس الفبای تصویر، بدون آنکه هیچ پیش‌زمینه‌ای در مورد بافت، رنگ یا شکل اشیاء - که خود مباحث جداگانه‌ای هستند- داده شود، همه را در قالب الفبای تصویر در این درس گنجانده است و با قرار دادن چندین تصویر کاملاً غیرمفید در آن، سعی دارد به‌صورت کاملاً ناشیانه از شر این مفاهیم هم خلاص شود و این‌گونه القا کند که این مضامین هم آموزش داده شد. در حالی که دانش‌آموز حتی از الفبای طراحی میوه هم هنوز چیزی نمی‌داند و مجدداً هیچ‌گونه نمونهٔ طراحی از میوه در این درس به چشم نمی‌خورد.

نکتهٔ جالب‌تر، قرار دادن تصویری از معماری و تزئینات ابنیهٔ تاریخی و قلاب‌دوزی و ... در قسمت خودارزیابی این درس است که با طراحی از میوه یا الفبای تصویر در میوه‌جات کاملاً بی‌ربط است.

کتاب با درس نظم - که بیشتر جزء تمرین‌های گرافیکی محسوب می‌شود- مبحث طراحی را بسته است. بخش طراحی بدون حتی یک نمونهٔ طراحی از گل یا میوه یا هر چیز دیگر به اتمام می‌رسد و با توجه به اینکه دیدن نمونهٔ طراحی یا تدریس مرحله به مرحلهٔ آن از ابتدایی‌ترین مراحل آموزش آن است، این کتاب در این زمینه کاملاً ناکارآمد به‌نظر می‌رسد.

نقد فصل اول بخش هنرهای تجسمی کتاب فرهنگ و هنر سال هفتم با عنوان

طراحی

الهام خانی

دبیر هنر منطقهٔ ۴ تهران

طراح: مرتضی کاتوزیان